

Ordoliberalism and The Formation of The Thought of Social Market Economy

Hakkı Büyükbâş¹, Neşe Tunçbilek²

¹ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İİBF, ERÜ, Kayseri, Türkiye

² Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İİBF, ERÜ, Kayseri, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 07/01/2025

Accepted: 28/02/2025

JEL Codes: B25, B31, P16, P11, D02

ABSTRACT

This study examines the emergence and development of the concept of the social market economy. The Federal Republic of Germany (Bundesrepublik Deutschland) became one of the leading economies in the world shortly after the Second World War thanks to the implementation of the social market economy model. This model is considered one of the most successful economic models in modern history. In this study, the foundational principles and implementation stages of the social market economy model were analyzed using data obtained through text analysis, a qualitative research method. The aim of this study is to evaluate the development and transformation of ordoliberal thought toward a social market economy in the Federal Republic of Germany. Thus, an attempt was made to shed light on the historical background of the ideas and the main actors of this economic model. The findings obtained reveal that the social market economy is not a direct application of ordoliberalism but rather an adapted and expanded form that adapts to the social and political realities after the Second World War. While ordoliberalism is based more on strong framework conditions and a regulated competitive environment, it is seen that they are supported by social policy instruments in addition to these in the social market economy. It can be said that Ludwig Erhard and Alfred Müller-Armack were the decisive names in the realization of this concept. It is seen that they expanded the social welfare state policies by adapting ordoliberal principles to the social market economy to ensure wider social acceptance in the post-war country.

Keywords: Ordoliberalism, Social Market Economy, Ludwig Erhard, Social Security, Free Competition

Ordoliberalizm ve Sosyal Piyasa Ekonomisi Düşüncesinin Oluşumu

ÖZET

Bu çalışma sosyal piyasa ekonomisi konseptinin ortaya çıkış ve gelişimini ele almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Federal Almanya Cumhuriyeti'nin (Bundesrepublik Deutschland), dünyanın önde gelen ekonomilerinden biri haline gelmesi sosyal piyasa ekonomisi modelinin uygulanmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu model; modern tarihin en başarılı ekonomi modellerinden biri olarak kabul edilir.

Çalışmada sosyal piyasa ekonomisi modelinin, düşünce temelleri ve uygulamaya geçiş aşamaları nitel bir yöntem olan metin analizi ile toplanan verilerle incelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Federal Almanya Cumhuriyeti'nde ordoliberal düşüncenin sosyal piyasa ekonomisine doğru gelişim ve dönüşümünü değerlendirmektir. Böylece fikirlerin tarihsel arka planına ve bu ekonomik modelin temel aktörlerine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bulgular, sosyal piyasa ekonomisinin ordoliberalizmin doğrudan bir uygulaması olmaktan ziyade, İkinci Dünya Savaşı sonrası sosyal ve politik gerçeklere uyum sağlayan uyarlanmış ve genişletilmiş bir biçimi olduğunu ortaya koymaktadır. Ordoliberalizm daha çok güçlü çerçeve koşullara ve regüle edilmiş rekabet ortamına dayanırken, sosyal piyasa ekonomisinde bunlara ek olarak sosyal politika araçlarıyla destekledikleri görülmektedir. Ludwig Erhard ve Alfred Müller-Armack'ın bu konseptin gerçekleştirilmesinde belirleyici isimler olduğu ifade edilebilir. Savaş sonrası ülkede daha geniş bir toplumsal kabulün sağlanması amacıyla ordoliberal ilkeleri sosyal piyasa ekonomisine uyarlamak suretiyle sosyal refah devleti politikalarını genişlettikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ordoliberalizm, Sosyal Piyasa Ekonomisi, Ludwig Erhard, Sosyal Güvenlik, Serbest Rekabet

Süreç

Geliş: 07/01/2025

Kabul: 28/02/2025

Jel Kodları: B25, B31, P16, P11, D02

License

This work is licensed under
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License International License

Giriş

"Sosyal Piyasa Ekonomisi (Soziale Marktwirtschaft)" günümüze kadar uygulamaya konulan en başarılı ekonomik ve sosyal modellerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu model, 1945'ten sonra Batı Almanya'da uygulamaya konulan ekonomik düzeni ifade etmektedir. Sosyal piyasa ekonomisi modelini uygulayan Almanya ile Orta ve Kuzey Avrupa'daki diğer ülkeler, kişi başına düşen GSYİH açısından dünyanın en zengin ülkeleri arasında yer almaktadır. Federal Almanya Cumhuriyeti, şüphesiz dünyanın en güçlü ekonomileri arasında yer almakta ve uluslararası ticaret açısından da en büyük oyuncularından biri sayılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin hemen sonrasında Federal Almanya Cumhuriyeti çok önemli ekonomik değişimler geçirmiştir. Öyle ki patatesin dahi karneyle dağıtıldığı bir ekonomik yapıdan, bazı olumsuz tarihsel koşullara rağmen, kısa zamanda büyük bir inovasyon potansiyeline ve istikrarlı fiyatlar genel düzeyine sahip bir ülke haline gelmiştir. Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında etkin ve hızlı bir şekilde toparlanmasını sağlayan unsur, kuşkusuz sosyal piyasa ekonomisi çerçevesinde uygulamaya konulan ekonomi politikaları olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası uygulamaya konulan ekonomi politikaları kısa sürede "*Alman Ekonomik Mucizesi (Wirtschaftswunder)*" olarak adlandırılan sürecin gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu model savaşın bitiminden sonra neredeyse yirmi yıl boyunca Almanya'da tam istihdama ve bununla bağlantılı olarak "*Herkes İçin Refah (Wohlstand für Alle)*" seviyesinin yükselmesine yol açmıştır. Sosyal piyasa ekonomisi düşüncesi Almanya'daki tüm partiler arasında günümüzde de geniş çapta kabul görmekte ve bu modelin doğru bir ekonomik model olduğu yönünde fikir birliği bugün hala varlığını sürdürmektedir.

Çalışmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman ekonomi modelinin ordoliberalizmden sosyal piyasa ekonomisine geçişini ve 1970'li yıllara kadar olan gelişimini incelemektir. Ayrıca bu dönüşümü mümkün kılan düşünce tarihinin ve siyasi kararların gerekçelerini analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu çerçevede nitel bir yöntem olan metin analizi ile veriler toplanmıştır. Çalışmada zaman aralığı olarak, Freiburg Okulu'nun ortaya çıkış yıllarından (1930) Federal Almanya Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yılları olarak nitelendirilen 1949-1970 arası dönem dikkate alınmıştır. Çalışmada öncelikle sosyal piyasa ekonomisinin bir kavram olarak nasıl ortaya çıktığı ve gelişimine hangi entelektüel eğilimlerin katkıda bulunduğu sorusu ele alınmaktadır. Daha sonra sosyal piyasa ekonomisinin ortaya çıktığı ekonomik ve siyasi çerçeve koşullar incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise sosyal piyasa ekonomisi modelinin teorik alandan uygulamaya geçiş evreleri detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Böylece sosyal piyasa ekonomisinin istikrarlı ve adil gelir dağılımına sahip bir toplum yaratmak amacıyla serbest piyasa ekonomisi ile sosyal sorumluluk arasında bir dengeye dayandığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Sosyal Piyasa Ekonomisinin Teorik Temelleri

Alfred Müller-Armack (1901–1978), "Sosyal Piyasa Ekonomisi" terimini ilk kez 1946 yılında akademik bir metinde kullanmıştır. Müller-Armack'ın Ekonomik Yönlendirme ve Piyasa Ekonomisi (*Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft*) adlı kitabının ikinci bölümünün başlığı "Sosyal Piyasa Ekonomisi"dir. Bu eseriyle Müller-Armack sosyal piyasa ekonomisinin hem genel bir konseptini ortaya koymuş hem de spesifik bir kavram olarak kullanmıştır. Ludwig Erhard ise sosyal piyasa ekonomisinin "babası" olarak kabul edilmektedir. Erhard, sosyal piyasa ekonomisini uygulamaya koymuş ve bir ekonomi politikası olarak hayata geçirmiştir (Zinn, 1992: 35-38).

Sosyal piyasa ekonomisi, Federal Almanya Cumhuriyeti kurulduğunda ilk defa Federal Ekonomi Bakanı Ludwig Erhard tarafından bir ekonomi politikası kavramı olarak tanıtıldıktan sonra popüler hale gelmiştir. 1949'da gerçekleşen ilk Alman Federal Meclis seçiminde Almanya Hristiyan Demokrat Birliği (CDU-Christlich Demokratische Union Deutschlands¹), sosyal piyasa ekonomisini seçim kampanyasının odak noktasına koyarak tanıtmıştır. 1950'li yıllardan itibaren Almanya'da uygulanan ekonomi politikasını bir bütün olarak tanımlayan genel bir siyasi terim haline gelmiştir. Almanya'daki sosyal piyasa ekonomisi modelinin temelini, 1930'larda Hitler Almanya'sında ortaya çıkan, ordoliberalizm² adı verilen yeni bir düşünce ekolüne dayandığını belirtmek gerekir. Akademisyenler, 1940'lı yıllarda Freiburg Üniversitesi'nde Freiburg Okulu olarak adlandırılan bir düşünce akımı çerçevesinde yeni bir neoliberal 'üçüncü yol' geliştirmişlerdir. Ekonomik ve sosyal düzeni oluşturmaya yönelik temel teorik model kavramı büyük ölçüde ordoliberalizmin fikir ve ilkelerine dayanmaktadır (Ptak, 2008: 70-85; Ambrosius, 1977: 182-200).

¹ CDU: Federal Almanya Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren var olan, sınıfsal ve mezhepsel farklılıkları gözetmeyen, Hristiyan demokrasi değerlerini ilke edinmiş bir halk partisidir.

² Ordoliberalizm terimi, Almanca *Ordo* (düzen) kelimesinden türemiş olup, ekonomik düzenin hukuki ve kurumsal çerçevede belirlenen kurallar doğrultusunda işlemesini savunan bir ekonomik düşünce akımını ifade eder.

Neoliberalizmin³ Alman yorumu olarak da bilinen bu görüş, Freiburg Okulu'nun başlıca temsilcileri olan Walter Eucken (1891-1950), Franz Böhm (1895-1977) ve Hans Großmann-Doerth'e (1894-1944) kadar uzanmaktadır. Freiburg Okulu, 1933/1934 yılında Freiburg Albert Ludwig Üniversitesi'nde bir araya gelen iktisatçılar ve hukukçulardan oluşan bir düşünce okuludur. En önemli temsilcisi Walter Eucken'dir. Bu düşünce iki savaş arası dönemin ekonomik ve sosyal sorunlarına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Amacı, piyasadaki ekonomik rekabetin garanti edildiği kadar halkın özgürlüğünün de güvence altına alındığı genel bir ekonomi ve toplum düzeni tasarlamaktır. Freiburg Okulu'nun Eucken çevresindeki temsilcilerinin yanı sıra Alfred Müller-Armack; Alexander Rüstow (1885–1963) ve Wilhelm Röpke (1899–1966) sosyal piyasa ekonomisinin öncüleri ve entelektüel babaları olarak bilinmektedir. Bu düşünürler sosyolojik neoliberalizmin⁴ temsilcileri olarak kabul edilirler ve çalışmalarını özellikle bırakınız yapsınlar (laissez faire) siyasetine bir alternatif bulmaya adanmışlardır (Barth, 2011: 8-37; Schlecht & Stoltenberg, 2001: 11). Zira bu düşünürler serbest piyasa ekonomisinin eşitsizlik ve toplumsal açıdan dengesizlik üretebileceğini gözlemlemişlerdir. Bu teorisyenler serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı işleyebilmesi için sosyal dengenin sağlanmasının önemini görmüşlerdir. Bu nedenle serbest piyasa ekonomisinin yarattığı toplumsal çalkantılardan uzak durabilmek amacıyla, ekonomik düzenin sosyal sorumluluk düşüncesinin bu modelle sentezlenmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Freiburg Okulu Ordoliberalizmi: Walter Eucken'in Yaklaşımı

Freiburg Okulu kavramlarının temeli Eucken'in ekonomik düzen politikaları hakkındaki görüşleri (Ordnungspolitik; Ordnungspolitische Grundsätze) etrafında belirlenmiştir. Eucken'in ordoliberal anlayışı ve bunun sürdürülmesi devletin ekonomi politikalarının görevi olarak nitelendirilen ekonomiye bir düzen veya sistemin getirilmesinden meydana gelmiştir. Eucken'e göre ekonomide kendiliğinden oluşan bir düzen yoktur. Ekonomide düzenin, belirli bir yasal çerçeve doğrultusunda şekillenebileceğini savunmuştur (Derya, 2016: 508). Freiburg Okulu'nun teorik yaklaşımının merkezinde ekonomik anayasa kavramı yer almaktadır. "Ekonomik anayasa" (*Wirtschaftsverfassung*), ekonomik yaşamı belirleyen tüm (yasal) kural ve kurumların bütününe ifade etmektedir. Eucken, ideal bir ekonomik anayasanın iki temel kriteri karşılaması gerektiğini belirtmiştir: "*hem işleyen bir düzeni hem de insani bir yönünün*" olmasıdır. İlk kriter, piyasanın pürüzsüz işlemesi ve tüketim mallarının en verimli şekilde sağlanabilmesi için ekonomik anayasaya atıfta bulunmuştur. İkinci kriter ile insancıl, toplumsal huzuru dikkate alan bir ekonomiyi hedeflemiştir. Bu husus ise insanların ekonomik anayasanın sınırları içinde kendi hedeflerini takip etmekte özgür olmaları anlamına gelmektedir (Böhm et al., 1989: 23-25; Eucken, 1952/ 2004: 254–304). Eucken ve meslektaşlarına göre bireyin özgürlüğü, en yüksek siyasi değer olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, işleyen bir piyasa ekonomisinin sürdürülebilmesi için devletin aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Eucken ve meslektaşlarının ifade etmiş oldukları tezler zamanla, Alman ordoliberalizminin başlangıç noktası ve teorik omurgası haline gelmiştir (Gerken, 2000: 70; Öztürk, 2005: 205-215).

Freiburg Okulu'na göre devlet, ekonomi politikasında kural koyma yoluyla piyasa sonuçlarını etkileyebilir. Bu yaklaşıma düzenleyici politika (Ordnungspolitik) denir. Düzenleyici politika, piyasanın işleyişinin bozulmadan devam etmesini sağlar. Bir diğer avantajı ise, vatandaşların özgürlüklerinin mümkün olduğunca az kısıtlanmasıdır. Kurallar çerçevesinde her birey, kendi hedeflerinin peşinden gidebilir. Klasik iktisat okulu mensupları "sınırlı devlet" anlayışını savunurken, Freiburg Okulu "aktif-yapıcı-fonksiyonel devlet" anlayışını savunmaktadır. Bu anlayışa göre Aktif Devlet, aşırı müdahaleci devlet anlayışı değildir; aksine, sosyo-ekonomik ve politik düzenin kural ve kurumlarını oluşturan bir devlet anlayışıdır. Freiburg Okulu'na göre, ekonomi politikasında ikinci devlet müdahale şekli ise olaylara doğrudan müdahaledir. Bu yaklaşıma süreç politikası (Prozesspolitik) denmektedir. Freiburg Okulu'nun ana tezlerinden biri, devletin düzenleyici politikalarının, süreç politikalarına kıyasla daha tercih edilebilir olduğudur. Eucken'in ana eserinde özetlenen ordoliberal kavramı, sosyal piyasa ekonomisi kavramının teorik temelini oluşturmaktadır (Richert, 2021: 75-83; Aktan & Derya, 2019: 51).

Eucken, her şeyden önce düzenin karşılıklı bağımlılığı vurgular. Ona göre, ekonomik düzen (*Wirtschaftsordnung*) iyileşirse, sosyal düzen (*Sozialordnung*) de iyileşecektir. Eucken, tam rekabeti (*vollständige Konkurrenz*) en uygun ve ideal bir ekonomik düzen biçimi olarak tanımlamaktadır. İşleyen bir fiyat sisteminin varlığını ise, tam rekabetin oluşturulması ve sürdürülebilmesi açısından gerekli bir ön koşul olarak görmektedir. Eucken, tam rekabet kavramıyla kesin sınırları belirlenmiş bir piyasa ekonomisi modelini ifade etmektedir. Bu

³ Yeni liberalizm veya "neoliberalizm", laissez-faire liberalizminin aksine, bireyleri ve şirketleri özel veya devlet piyasa gücünden koruma hususunda devletin rolünü vurgulayan bir düşünce okuludur.

⁴ Sosyolojik neoliberalizm (sosyolojik liberalizm veya ekonomik ve sosyal hümanizm olarak da adlandırılır), özellikle Röpke, Rüstow ve Müller-Armack, serbest piyasa ekonomisinin aynı zamanda sosyal uyum (toplumsal denge) ve kitleselleşme gibi sosyolojik sorunlara odaklanılmasını dile getirirler.

modelde üreticilerin pazardaki payı oldukça küçüktür ve ürün fiyatlarındaki herhangi bir artış, potansiyel alıcıların aynı malı daha düşük fiyata sunan diğer satıcılara yönelmesine neden olmaktadır. Tam rekabet koşulları altında fiyat, arz ve talep dengesi temelinde oluşmakta olup arz tarafı tarafından kabul edilmek zorundadır. Eucken'e göre, ortaya çıkan fiyat sisteminin sürdürülmesi ve işleyişi, herhangi bir ekonomi politikasının başarısının temel ön koşuludur. Eucken özellikle politik ve ekonomik güç birikiminin rekabetçi bir sistem kullanılarak nasıl sınırlandırılabilirliğini yoğun bir şekilde ele almıştır. Freiburg Okulu'nun teorik yaklaşımı en esaslı şekilde Eucken'in "İktisat Politikasının Temelleri" (*Grundsätze der Wirtschaftspolitik*) adlı eserinde ele alınmıştır. Eucken bu kitapta, geçmiş ve mevcut reel ekonomilerdeki ekonomik faaliyet kalıplarını tanımlamak için ekonomik sistem (*Wirtschaftsordnung*) terimini tanıtmıştır. Eucken'in bu çalışması, devletin düzenleyici tedbirlerle vatandaşlarının hem maddi refahını hem de özgürlüğünü nasıl güvence altına alabileceğine dair somut öneriler içermektedir (Eucken, 1952/2004: 214-325).

Ordoliberalizmin Kurucu İlkeleri

Ordoliberalizm, serbest piyasayı vurgulayan ama aynı zamanda rekabeti sağlamak ve tekelleri önlemek için güçlü bir hükümet düzeninin gerekliliğini kabul eden özel bir liberalizm biçimini temsil etmektedir. Eucken'e göre özellikle piyasa ekonomisi düzeni hem özel sektör hem de eyalet hükümetleri tarafından rekabet ve piyasa hakimiyeti üzerindeki kısıtlamalar nedeniyle tehlikeye atılmaktadır. Bu nedenle Eucken, rekabetçi bir düzeni uygulayan ve sürdüren güçlü bir devlet çağrısında bulunmuştur. Eucken "Ekonomik Anayasanın Temel İlkesi Olarak Rekabet" adlı çalışmasında kararlı çerçeve, düzen, ekonomik düzen ve oluşturulmuş düzen kavramlarına yer vermiştir. Eucken vefatından sonra, eşi Edith Eucken öğrencisi K. Paul Hensel 1950 yılında "İktisat Politikasının Temel İlkeleri" (*Grundsätze der Wirtschaftspolitik*) adlı bir kitap yayımlamıştır. Bu kitapta Eucken'in işleyen piyasa politikaları için belirlediği kurucu ve düzenleyici ilkeler yer almaktadır. Eucken, piyasa ekonomisine yönelik rekabet düzenini yedi (7) yapısal (1952/1990: 254-291) ve dört (4) düzenleyici (1952/1990: 291-304) olmak üzere toplamda on bir (11) ilke çerçevesinde belirlemiştir (Zengin ve Eren, 2019: 318).

Kurucu İlkeler:

1. Temel ilke: Esnek Fiyatlar (Grundprinzip): Temel prensip rekabetçi koşullarda işleyen bir fiyatlandırma sistemi oluşturmaktır. Fiyatlar, piyasada alım-satım dengesine bağlı serbestçe belirlenmektedir. Fiyat sistemi, malların nispi kıtlığı hakkında bilgi taşımaktadır ve ekonomik kararların temelini teşkil etmektedir. Ekonomik süreç, tüketiciler tarafından arz-talep çerçevesinde merkezi olmayan bir şekilde yönlendirilmektedir. Rekabetin etkin olduğu bir fiyat sisteminin oluşturulması, tüm ekonomi politikalarının temel kriteridir. Döviz kontrolleri, kredi genişlemesi, zorunlu devlet tekelleri, genel fiyat dondurma, ithalat yasakları gibi rekabeti kısıtlayan her türlü müdahaleden kaçınılması gerekmektedir (Şanlıoğlu, 2016: 160-165; Zengin ve Eren, 2019: 317).

2. Parasal İstikrar (Primat der Währungspolitik): Almanya'da 1920'li yıllarda yaşanan hiper enflasyon deneyimine dayanarak Eucken, para biriminin istikrarını kalıcı olarak garanti altına alan bir politika çağrısında bulunmuştur. Ona göre, istikrarlı bir para birimi olmadığında fiyatlar sinyal verme işlevini yitirir. Bu nedenle, istikrarın sıkı bir para politikasıyla sağlanması gerektiğini savunmuştur. Para politikasındaki gevşeme, piyasa mekanizmasının bozulmasına neden olabilir ve özellikle bu durumdan kaçınılması gerektiğini vurgulamıştır.

3. Piyasaların Açıklığı (Offene Märkte): Serbest piyasalar, yani ithalat kısıtlamalarının olmadığı bir pazar, anayasal bir ilke olarak kabul edilmekte ve arz ile talebin kısıtlanmasının, yıkıcı bir tam rekabet sistemine ve tekellerin oluşumuna yol açmasını önlemenin bir ön koşulu olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası piyasaların birbirine açık olmaması ve yalnızca ülke içinde serbest olması durumunda, tam rekabet sisteminin küresel ölçekte işleyemeyeceği ifade edilmektedir.

"Herkesin piyasaya serbestçe girebilmesini garanti eden bu ilkeye göre, iş bölümünün yoğun olduğu iktisadî hayatta rekabet teşvik edilmektedir. Âdil bir rekabetin tesis edilebilirliği sadece ithalat veya yatırım yasakları ile sağlanması mümkün değildir. Bunun yanında tekelleşmeyi de önleyen tedbirlerin alınması şarttır." (Seyyar ve Köleoğlu/a, 2021: 118).

4. Özel Mülkiyet (Privateigentum): "Tam rekabet hâlinde özel mülkiyetin anlamı şudur: a) Toplum ekonomisine hizmet bağlamında mülkiyeti kullanma gücü ve özgürlüğünün varlığı; b) Mülk sahiplerinin mülkiyetlerini kullanma gücü ve özgürlüğü, topluma zarar vermesi durumunda özel mülkiyete sınırlandırmanın getirilmesi. Tam rekabetin oluşması halinde işletmelerin özel sahipleri arasında iktisadi güç dağılımı açısından bir denge mevcuttur... Ancak bu durum, özel mülkiyetin karakterinin gerçekten rekabete uygun olmasına bağlıdır. Arz ve talep bağlamında tekellerin oluşması ve bu durumun rekabete uygun olmasına bağlıdır. Çünkü bu tarz güç yapıları, özel mülkiyetin toplumsal ekonominin anlamını çarpıtmakta ve bütüncül sisteme aykırı niyetleriyle ekonomi süreçlerinin ciddi anlamda zarar görmesine yol açmaktadır. O zaman özel mülkiyet, gerçekten anti-sosyal etki yapmaktadır..." Eucken, 1952/1990: 270-275). Özel mülkiyet, verimli çalışmayı teşvik etmektedir.

Eucken'e göre özel mülkiyet, piyasa oyuncularının ekonomik özgürlüğünü ve bağımsızlığını garanti etmektedir. Dolayısı ile özel mülkiyet ordoliberalizmde de sosyal piyasa ekonomisinde de temel bir unsur olarak kabul edilmektedir.

5. Sözleşme Özgürlüğü (Vertragsfreiheit): Herkes (özel ve tüzel kişiler) kanunlar çerçevesinde sözleşme yapmakta ve mesleğini seçmekte serbesttir. Ancak sözleşme özgürlüğü, rekabeti engelleyici sözleşmelerin (örneğin antitröst anlaşmaları) yapılması amacıyla kötüye kullanılamaz.

6. Yükümlülük (Haftung): Piyasa aktörleri ekonomik eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmeli, kayıplar tüm topluma yansıtılmamalıdır. Piyasanın ödül veya ceza fonksiyonunun işleminin tek yolu budur. Ekonomik aktörlerden bu sorumluluğu üstlenmesi beklenir.

7. Ekonomi politikasında tutarlılık (Konstanz der Wirtschaftspolitik): İnsanların ekonomik planları, geleceğe dair beklentilere dayanır. Ekonomi politikası, uzun vadeli yatırım projelerinin hayata geçirilebilmesi için güvenilir çerçeve koşulları sağlamalıdır. *"Dinamik rekabet sürecinde birey ve işletmeler için her zaman ortaya çıkabilecek riskleri, bir de iktisadî müdahalelerle daha da artırmamak adına, kısa ve uzun vadede olmak üzere ekonomi politikasının çizgisi sabit tutulmalıdır. Ekonomi politikası ile ilgili acelece alınan kararlarla hızlı yön değişikliklerine gitmek yerine iktisadî sürecin belirli bir çerçevede işlevsel olmasını sağlayan tedbirleri tercih etmek, rekabet düzeninin de istikrar içinde olmasının garantisidir."* (Seyyar ve Köleoğlu/a, 2021: 121).

Ordoliberalizmin Düzenleyici İlkeleri

Eucken rekabetçi bir şekilde organize edilmiş piyasaların da başarısız olabileceğinin farkındadır. Dolayısıyla rekabet düzeninin kurucu ilkeleri, arz ve talep aksaklıklarını ortadan kaldıracak dört düzenleyici ilkeyle desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunlardan ilki anti-tröst politikasıdır (*Antitrust-Politik*). Tam rekabet ortamının güvence altına alınması, tekelleşmenin önlenmesi, tutarlı bir rekabetin işlemini sağlayacaktır. Tutarlı bir rekabet politikası, öncelikle tekellerin büyümesine ve gücün olası kötüye kullanılmasına karşı önlem almalıdır. Tekelci yapıların oluşumunu engellemek amacıyla tekel denetimi, devlete bağlı ancak bağımsız bir otoriteye devredilmeli ve yalnızca hukukun geçerli olduğu bir kurum olarak faaliyet göstermelidir. Başka bir deyişle, ilgili tarafların etkisine daha açık olan Ekonomi İşleri Bakanlığı'na bağlı bir birim olmamalıdır. İkincisi gelir politikası (*Einkommenspolitik*) ile tüm vatandaşlar için asgari bir yaşam standardı garanti edilmelidir. Üçüncüsü dış etkilerin düzeltilmesi (*Korrektur externer Effekte*) ve piyasa başarısızlıklarının telafi edilmesidir. Yani tüm kurucu ve düzenleyici ilkelere uyulmasına rağmen, rekabet düzeninde bozulmalar ve dış etkiler ortaya çıkıyorsa, bunların kesin olarak tespit edilebilen durumlarda devlet müdahalesi yoluyla içselleştirilmesi önem arz eder. Sonuncu ilke ise arzın olağan dışı hareket etmesi (*Anomales Verhalten des Angebots*) ilkesidir. İşgücü piyasası arz ve talep yasalarına uygun hareket etmiyorsa, devlet bunu düzeltmek için müdahale etmelidir, yeniden dağıtım politikaları uygulamalıdır. Örneğin düşen ücretler işgücü arzının genişlemesine yol açarsa, asgari bir ücret düzeyi belirlenmesi gerekecektir (Rieter & Schmolz, 1993: 87–300; Nientiedt, 2020: 4-13; Feld et al., 2021: 3-15; Zengin ve Eren, 2019, s.318).

Eucken, tarihsel boyutuyla ekonomideki sosyal sorunlar ile ilgili elde edilen tecrübelerle dikkat çekerek, ekonomi politikası için belirlediği Şekil 1'de yer alan bu yedi (7) temel ilke, haddizatında rekabet düzeninin kurgusuna hizmet etmektedir. Düzenleyici diğer dört (4) ilkenin aslı görevi ise kurgulanmış olan rekabet düzeninin işlevini koruma amacı gütmektedir. Bununla birlikte birbirlerini tamamlama özelliği taşıyan bütün ilkeler, bir bütünlük içinde değerlendirilmelidir (Seyyar ve Köleoğlu/a, 2021, s. 124).

Şekil 1. Eucken'e göre rekabet düzeninin kurucu ve düzenleyici ilkeleri

Figure 1. The founding and regulative principles of the competitive order according to Eucken

Kaynak: Schüller & Krüselberg, 2004: 55

Sonuç itibarıyla Ordoliberalizmin bir ürünü olan genel anlamda ekonomi düzeni, dar anlamda rekabet düzeni, sosyal bilimler alanında birçok akademik yeniliklere ve bilimsel açılımlara izin veren multi-disipliner bir araştırma alanıdır. Ekonomiye dair sorular, bu bağlamda toplumsal hayatın bütününe dair tikel sorulardır. Dolayısıyla ekonominin bir düzen içinde başarılı bir şekilde sürdürülebilirliği, toplumsal hayatın kurumsal, geleneksel, tarihsel ve kültürel şartlarının da dikkate alınmasına bağlıdır (Seyyar ve Köleoğlu/a, 2021: 128).

ORDOLİBERALİZİMDEN SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNE GEÇİŞ

Eucken çevresindeki ordoliberalerler 1930'larda ve 1940'larda serbest bir ekonomik düzen için entelektüel temelleri oluştururken; 1940'ların ortalarından itibaren Müller-Armack ve Erhard, ordoliberal yaklaşıma dayalı sosyal piyasa ekonomisi kavramını geliştirmiş ve bunu pratik ekonomi politikalarında uygulamaya koymuşlardır (Müller-Armack, 1950a: 253-267).

Alfred Müller-Armack'ın Sosyal Piyasa Ekonomisi Anlayışı

Sosyal piyasa ekonomisi terimi yukarıda belirtildiği gibi 1947'de Müller-Armack tarafından ilk kez kullanıldı. Müller-Armack, 1952'de özellikle danışman olarak aktif olmuş ve o zamanki Federal Almanya Cumhuriyeti Ekonomi Bakanı Ludwig Erhard ile yakın iş birliği içinde çalışmıştır. Müller-Armack, ordoliberal düşüncenin ve sosyal piyasa ekonomisinin temelini oluşturan Freiburg Okulu'nun fikirlerinin siyasi hayata geçirilmesinde önemli rol oynamıştır (König, 2018: 3-15).

Müller-Armack'ın Freiburg Okulu'ndan etkilendiğini, ancak piyasaların işleyişine odaklanmasını yeterli bulmadığını şu sözlerinden anlıyoruz "Eucken ve çevresinin rekabetin yenilenmesini amaçlayan düşüncelerini minnettarlıkla aldım. Rekabetçi düzenin ekonomik politikayı tasarlamanın aracı olarak güçlü bir şekilde vurgulanmasının her zaman çok yetersiz olduğunu hissettim. Bu nedenle, ayrıca sosyal politikalar ile ancak piyasaya uygun önlemlerden oluşan bir sistem çağrısında bulundum" (Müller-Armack, 1956/1976: 270). Freiburg Okulu ordoliberal ekonomik düzenleme politikası yoluyla, yani tutarlı bir kurumsal çerçeve veya genel bir düzenleyici politika kararı tasarlayarak hem ekonomik hem de sosyal hedeflere ulaşmaya çalışırken, Müller-Armack sosyal politikayı düzenleyici politikanın yanında ikinci bir sütun olarak yerleştirmiştir. Müller-Armack, rekabet fikrini Freiburg Okulu'nun temel bir unsuru olarak benimsemiş ve bunu kendi konseptine uyarlayarak sosyal piyasa ekonomisi kavramını türetmiştir. Rekabetçi piyasaların sosyal refah ve gelirin yeniden dağıtım önlemleriyle birlikte olması gerektiğini savunmuştur (Goldschmidt & Wohlgemuth, 2008: 262–264; Lange-von Kulesa & Renner, 1998: 79-104).

Sosyal piyasa ekonomisinin sosyal politikalar unsuru Müller-Armack tarafından belirlenmiştir. Müller-Armack, sosyal piyasa ekonomisini toplumsal uzlaş ve barış üzerine inşa etmektedir. Bu yaklaşıma, "Sosyal Hümanizm" veya "Sosyal İrenik"⁵ denir.

Müller-Armack, sosyal piyasa ekonomisini, farklı düşünce ve yaklaşımların ortak bir zeminde bulunduğu ve toplumsal uyumun sağlandığı bir model olarak geliştirmiştir. Temel hedefi, karşıtlıkları ortadan kaldırmak ya da uzlaştırmak, bu farklılıkları bir araya getirerek bir bütün oluşturmaktır. Müller-Armack'a göre, farklı dünya görüşleri, genellikle kendi dogmatik tezleri nedeniyle birbirine yaklaşma eğiliminde değildir. Ancak, pratik yaşamın sorunlarının çözümünde bir araya gelerek iş birliği yapabilir, uzlaş ve barışı sağlayabilirler. Müller-Armack, bu sosyal yakınlaşmayı sosyal piyasa ekonomisinin merkezine yerleştirerek, toplumsal barışı ve uyumu hedeflemiştir (Müller-Armack, 1950: 181-203; Erkan, 2001: 100-121).

⁵ Soziale Irenik, Irenik = Yunanca'da "barış sevgisi" anlamına gelir. Sosyal piyasa ekonomisinin kutsal konsepti, tanrılar tanrısı Zeus ile onun akıllı eşi Themis'den olma kızı "Eirene" namı diğer "Irene" (Barış) ile yakında ilişkilidir. Genel olarak sosyal bilimlerde bugün Barış Tanrıçası "Irene" isminden barış doktrini anlaşılmaktadır. Özel bağlamında ise Müller-Armack "Sosyal Irene" (Irenik Formülü) kavramını çift anlamda kullanmaktadır. Bu kavram, bir yönüyle sosyal fikir bağlantılı dünya görüşlerini ortaya sermeye yaramakta, diğer yönüyle de ekonomi düzeni ve sosyal piyasa ekonomisinin karakterlerini toplumsal boyutuna direkt olarak temas etmektedir (Müller-Armack, 1976:300-301). Müller-Armack, kendi ideolojik pozisyonunun dışındaki görüşleri reddetme teşebbüslerini "yanlış Irenik" olarak nitelendirmiştir. Müller-Armack'a göre "Irenik" (sosyal barış), ancak farklı entelektüel düşüncelerin ve ideolojik dünya görüşlerinin eşit bir şekilde bir arada var olduğu kabul edildiğinde ve onlara yaşama hakkı tanındığında umut verici bir çözüm bulunabilmektedir. Bununla birlikte her bir dünya görüşünün sahibi, kendi temel ilkelerinden taviz vermeksizin, yalnızlığını ve dışlanmışlığını, diğerlerinin duruş ve niyetlerini anlamaya çaba göstermek ve kendi düşünce iklimine de dâhil etmek suretiyle aşabilecektir. Bu barış sürecinde bütün zıtlıkların tamamen ortadan kalması da şart değildir (Seyyar ve Köleoğlu/b, 2021: 151).

Müller-Armack sosyal piyasa ekonomisinin amacını şu şekilde ifade etmiştir: “Sosyal piyasa ekonomisinin amacı, piyasadaki özgürlük ilkesi ile sosyal denge ilkesini birleştirmektir” (Müller-Armack, 1956/1976: 70-573).

Müller-Armack’a göre ekonomik eylem yalnızca kendini zenginleştirmeye yönelik izole bir çaba değildir, aynı zamanda hem bireyin hem de tüm toplumun çeşitli etkilerden (tarih, din, kültür ve belirli sosyal inançlar) etkilenen genel iç tutumunun bir ifadesidir. Devletin toplumdaki rolüne ilişkin temelde tutarlı görüşü daha sonra sosyal piyasa ekonomisi kavramına zemin hazırlamıştır. Toplumsal düzen, ancak 1930’larda ki haliyle devlet fikrinin ışığında bakıldığında tam olarak netleşecektir. Devletin görevini liberalizm ile sosyalizm ve bireycilik ile kolektivizm arasında daha önce var olan çelişkileri ortadan kaldırmak olarak tanımlamaktadır (Lange-von Kulesa & Renner, 1998: 80-96).

Müller-Armack aktif bir sosyal refah devleti çağrısında bulunurken, ordoliberalizm ise devleti öncelikle rekabetçi düzenin koruyucusu olarak görmüştür. Freiburg Okulu, güçlü refah devleti görüşüne karşı çıkmıştır, çünkü onlara göre bu durum, kişisel sorumluluğa ve rekabete zarar verebilme potansiyeli taşımaktadır.

Ordoliberalizme göre devletin piyasa ekonomisi düzeninin uzun vadede işlerliğini sürdürebilmesi için devlet garantili bir rekabet düzeniyle desteklenmesi gerekmektedir (Müller-Armack, 1960: 270; Öztürk, 2006: 22-25). Müller-Armack’a göre ise devlet, sosyal eşitsizlikleri azaltmak ve ekonomik başarıyı tüm toplum bireyleri için erişilebilir kılmak amacıyla sosyal güvenliğin garantörüdür. Ordoliberal bir perspektiften bakıldığında sosyal adalet, devletin yeniden dağıtım yoluyla değil, adil rekabet yoluyla ortaya çıkması gerektiğini belirtmiştir (Schlecht, 1990: 15-30).

Sosyal piyasa ekonomisi kavramı ancak Almanya’nın İkinci Dünya Savaşı sonrası tarihsel arka planı dikkate alınarak anlaşılabilir. Müller-Armack piyasa ekonomisinin Almanya’da ekonomik düzeni şekillendirirken, ancak insanların piyasayla ilgili çekincelerinin dikkate alınması durumunda mümkün olabileceğini savunmuştur.

Bu dönemde Almanya, savaşın getirdiği yıkımın ardından hem ekonomik yeniden yapılanma hem de toplumsal barışın sağlanması ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştı. Sosyal piyasa ekonomisi, bu iki temel hedefi dengeleyen bir sistem olarak doğdu. Bir yandan serbest piyasa ekonomisinin dinamizmi ve rekabeti teşvik edilirken, diğer yandan sosyal refah devletinin sunduğu sosyal güvenlik ağlarıyla toplumsal adaletin sağlanması amaçlanmıştır. Müller-Armack, piyasa ekonomisinin yalnızca ekonomik faaliyetler üzerinde bir düzenleyici sistem olarak görülmemesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre, piyasa ekonomisinin başarılı olabilmesi için ekonomik düzen şekillendirilirken toplumun değerleri, insanların sosyal kaygıları ve bireylerin ekonomik sistemle ilgili çekincelerinin mutlaka dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Müller-Armack’a göre, bir piyasa ekonomisi sadece katı ekonomik teoriler çerçevesinde yönetilirse, toplumsal huzursuzluk ve güvensizlik kaçınılmaz olacaktır. Bu yüzden sosyal piyasa ekonomisi, ekonomik verimliliği ve sosyal dengeyi aynı çatı altında buluşturan bir model olarak ortaya çıkmıştır (Lange-von Kulesa & Renner, 1998: 79-104).

SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNİN PRATİKTE UYGULANMASI

Müller-Armack’ın yaklaşımları, Erhard gibi önemli Alman politikacıların da katkılarıyla, Almanya’nın savaş sonrası ekonomik kalkınma stratejisinin merkezine yerleştirilmiştir. Erhard ve Müller-Armack’ın görüşleri doğrultusunda şekillenen sosyal piyasa ekonomisi, piyasada serbest rekabeti teşvik ederken, sosyal adaletin devlet eliyle garanti altına alınması ilkesine dayanmaktadır. Bu modelde, devlet müdahaleci olmaktan ziyade, ekonomik düzenin sağlıklı işlemesi ve toplumsal refahın korunması için gerekli altyapıyı sağlamakla yükümlüdür (Goldschmidt, 2004: 1-23).

Sosyal Piyasa Ekonomisinin Ortaya Çıkışı

Tarihsel olarak sosyal piyasa ekonomisinin kökleri 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya’nın sosyal piyasa ekonomisine giden yolu, 1920’lerin sonu ve 1930’ların başında, ülkenin ve dünyanın diğer yerlerinde ekonomik krizin yaşandığı dönemde gelişmeye başlamıştır. Büyük Buhran olarak adlandırılan bu kriz Almanya’ya önemli ekonomik ve sosyal sorunlar getirdi ve Nazizm’in yükselişin de önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde, önde gelen birçok Alman iktisatçı, birikmiş ekonomik sorunların çözümüne yönelik yeni ekonomi politikaları üzerine tartışmalar yürütmekteydi. Büyük Buhran, devletten bağımsız, nispeten serbest ve özgür bir ekonominin hızla başarısız olabileceğini göstermiştir (Barth, 2011: 8-25). Bu çerçevede tamamen serbest bir piyasa ekonomisinin toplumsal eşitsizlik ürettiği ve bu eşitsizliğin toplumsal çalkantılara yol açtığı ifade edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Almanya bir yıkım ve kaos ortamı hakimdi. Almanya, ABD, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Fransa olmak üzere dört işgal bölgesine bölünmüş ve müttefikler tarafından yönetiliyordu. Ülke bağımsızlığını kaybetmiş, işgalci güçlerin yönetimine maruz kalmıştır (Sprenger & Herzog, 2008: 5-47).

Berlin, Hamburg ve Dresden gibi birçok Alman şehri savaşta ağır hasar görmüştür. Altyapı çökmüş yiyecek, giyecek ve barınak temininde ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Ayrıca Doğu Almanya topraklarından ve işgal altındaki

diğer ülkelerden gelen mülteciler de dahil olmak üzere milyonlarca insan Federal (Batı) Almanya'ya sığınmıştır. Bu durum büyük bir insani krize yol açmıştır. Kötü yönetim karaborsanın yayılmasına olanak sağlamıştır. Temel gıda maddeleri karne sistemi ile dağıtılmış ve yetersiz kalmıştır. Savaş sonrası yıllarda, yalnızca bir gıda krizi yaşanmamış; aynı zamanda insanların temel ihtiyaçlarını karşılayacak ürünlerde de ciddi bir mahrumiyet söz konusu olmuştur. Neredeyse her alanda, diğer bir ifade ile yiyecekten giyeceğe, yakıttan ilaçlara kadar hayati önem taşıyan birçok malın temininde kıtlık yaşanmıştır. İnsanlar en temel gereksinimlerini bile karşılamakta zorluklar yaşamış ve bu da günlük yaşamı oldukça zorlaşmasına yol açmıştır. Savaşın harap ettiği Almanya'da yeni bir ekonomik düzen ortaya koymak güç bir süreç olmuştur. 1930'ların başından itibaren Alman ekonomisi, insan ve üretim faktörlerinin merkezi planlamasına ve yoğun devlet müdahaleleri altında şekillendirilmiştir. 1948'de 156 milyar Reichsmark'ın Amerika ve Britanya bölgelerinde satın alma gücü kalmamıştır. Reichsmark neredeyse hiçbir zaman ödeme sisteminde bir para birimi olarak kabul dilmemiş; bunun yerine takas sistemi gelişmiştir. Örneğin Amerikan sigarası ikame para birimi olarak kullanılmıştır (Schlecht & Soltenberg, 2001: 77-120; Şanlıoğlu, 2011: 63-85).

Bir politikacı olarak Ludwig Erhard meslektaşı Leonhard Miksch ile birlikte Federal Almanya Cumhuriyeti'nin savaş sonrası düzenini piyasa ekonomisine uyumlu hale getirme faaliyetlerinde önemli bir rol oynamıştır. Savaşın bitiminden hemen sonra Erhard, Baviera Ekonomi Bakanı sıfatıyla parasal reform planlarını hazırlamış ve bunları Batılı Müttefiklere teslim etmiştir. 18 Haziran 1948'de bir gece toplantısında, "Para Reformu Sonrası Yönetim ve Fiyat Politikasına İlişkin Esaslar Kanunu", Ludwig Erhard'ın liderliğinde Bizone⁶'un "Ekonomi Konseyi" tarafından kabul edilmiştir. "Birleşik Bölgeler Ekonomisi İdaresi (Wirtschaftsverwaltung der Vereinigten Regionen)" direktörü olarak ekonomik reform hazırlıklarını da sorumlu bir şekilde başlatmıştır. 24 Haziran 1948'de, para reformundan sadece üç gün sonra, diğer ekonomik reformlar yürürlüğe girmiştir (Fuhrmann, 2017: 80-120).

Refah düzeyinde genel bir artış elde etmek için Erhard, uzun yıllar değişmeden uygulanan ancak o zamanlar hararetle tartışılan aşağıdaki ilkelere riayet etmiştir (Uwe, 2000: 529-538):

- Tüm fiyat ve yönetimle ilgili regülasyonların yürürlükten kaldırılması,
- Verimliliğin artırılması,
- Rekabetin sağlanması, tüm kartellerin yasaklanması,
- Fiyat istikrarının sağlanması

Her şeyden önce tüketicilerin ve girişimcilerin temel ekonomik özgürlükleri radikal reform tedbirleriyle tesis edilmiştir. Bunun birinci aracı ifade edildiği üzere fiyatlar ile ilgili reform (Preisreform)⁷, ikincisi ise para birimi ile ilgili reformdur (Währungsreform)⁸. Böylece piyasa ekonomisine dayanan ve sosyal politikalarla tamamlanan özgür bir sosyal ve ekonomik düzenin temelleri atılmıştır. Müttefikler⁹, fiyat düzenlemelerinde yapılacak her türlü değişikliği inceleme hakkına sahip olmalarına rağmen Erhard, radikal bir karar almak suretiyle fiyat düzenlemelerini tamamen ortadan kaldırmıştır. Reformlardan kısa bir süre sonra Almanya'da yaşayanlar için artık yoksulluk ve kitlesel işsizlik bitmiştir. 1950'li ve 1960'lı yıllarda sosyal piyasa ekonomisinin güçlü ekonomik büyümeye ve tam istihdama yol açması "Ekonomik Mucize (Wirtschaftswunder)" olarak literatürde yer almıştır (Buchheim, 1988: 189-231).

1950'li yıllarda ekonomik göstergelerde ortalamanın üzerinde bir gelişme yaşanmıştır. Gayri safi milli hasıladaki (GSMH) yıllık ortalama artış %7,9'a ulaşırken, işçilerin reel gelirleri yıllık ortalama %5,3 oranında artmıştır. Ekonomik mucize dönemi neredeyse yirmi yıl sürmüştür. Devlet, halk için sosyal güvenlik imkanları sağlarken, işletmeler ise serbest piyasa ortamından yararlanmıştır (bpb, 1987: 15-56; Zinn, 1992: 55-60).

Ekonomik başarıya ulaşma, Almanya'yı önde gelen bir ekonomik güç haline getirmiştir. 1950'lerin sonunda Almanya, ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü haline gelmiştir. Reformları iç sosyal barışa, yani savaşın bitiminden sonra neredeyse yirmi yıl boyunca Almanya'da tam istihdama ve bununla bağlantılı "Herkes İçin Refah (Wohlfahrt für Alle)" yol açmıştır. Bu gelişmeler bir tesadüf değildir, tamamen bilinçli kararların ve oluşturulan çerçeve koşulların sonucudur. Sosyal piyasa ekonomisi öncelikle daha çok teorik olarak ilgilenen bilim adamları ve akademisyenlerin zihninde oluşmuş, Erhard ise bir politikacı olarak sosyal piyasa ekonomisini uygulamaya koymuştur. Erhard, bu dönemde siyasi açıdan önemli bir rol oynamıştır. Yeni kurulan Federal Almanya Cumhuriyeti'nin ilk şansölyesi Konrad Adenauer, 1949'da Erhard'ı ekonomi bakanı olarak atamıştır. Erhard 1963'e kadar görevde kalmıştır (Weißer, 2017: 60-125; Reichel, 2021: 31-60).

⁶ Bizone: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın işgal altındaki bölgelerine atıfta bulunmak için kullanılan bir terimdir. Bizone, İngiliz ve Amerikan işgal bölgelerinde ekonomik iş birliğini ve yönetimi geliştirmek amacıyla müttefikler tarafından 1 Ocak 1947'de kurulmuştur.

⁷ Fiyatlar ile ilgili reform (Preisreform): Fiyat kontrollerinin kaldırılmasını ifade eder.

⁸ Para birimi ile ilgili reform (Währungsreform): Para biriminin Reichsmark'dan yeni D-Mark'a geçiş gibi birçok para reformlarını kapsamaktadır.

⁹ Müttefikler: Batı Almanya topraklarında İkinci Dünya Savaşı sonrası hükümler olan ülkeleri ifade etmektedir. Bunlar ABD, Fransa ve İngiltere'dir.

Sosyal piyasa ekonomisi yalnızca bir ekonomik politika kararı olarak kalmamıştır. Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası'nda sosyal piyasa ekonomisi modelinin hukuki çerçevesi belirlenmiştir. Mülkiyet hakkı, (Temel Kanun md. 14), sözleşme ve rekabet özgürlüğü (Temel Kanun md. 2 Fıkra 1 – Genel Eylem Özgürlüğü) gibi temel ilkeleri güvence altına alınmıştır. Refah devleti ilkesi (Temel Kanun md. 20) gibi sosyal refah unsurları anayasal çerçeveye dâhil edilmiştir. Öncelikle Almanya'da hayata geçirilen Sosyal Piyasa Ekonomisi, zamanla Kıta Avrupası'nda da yaygınlaşmıştır. Ayrıca, 2009 tarihli Lizbon Antlaşması ile sosyal piyasa ekonomisi, Avrupa Birliği birincil hukukunda açık bir biçimde yer almıştır. Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) 3(3). Maddesinde, Avrupa Birliği'nin "rekabetçi bir sosyal piyasa ekonomisi" doğrultusunda faaliyet göstereceği hüküm altına alınmıştır (Müller-Graff, P. 2011: 600-623; Çalışkan, 2011: 49- 51).

Ludwig Erhard'ın Sosyal Piyasa Ekonomisi Konsepti

Erhard tarafından geliştirilen "Sosyal Piyasa Ekonomisi", serbest piyasa ekonomisi ile devlet müdahalesi arasında bir orta yolu temsil eder ve aynı zamanda sosyal adaleti ve güvenliği sağlarken, rekabetçi bir piyasa ekonomisinin avantajlarından yararlanmayı amaçlamaktadır. "Sosyal Piyasa Ekonomisinin babası" olarak adlandırılan Erhard, devletin ekonomik faaliyetlere doğrudan müdahale etmeden, rekabeti ve ekonomik istikrarı teşvik edecek çerçeve koşulları oluşturmaya önem vermiştir. Erhard'ın sosyal piyasa ekonomisi vizyonunun gelişmesine yol açan ekonomi politikası eylemlerinin çeşitli teorik kaynaklardan beslendiği yukarıda aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ancak Erhard pratik politikanın asla yalnızca teorik tespitlerin uygulanmasından ibaret olamayacağını her zaman farkında olmuştur. Tam bir gerçekçilikle şunları söylemiştir: “.... Oppenheimer bana başka bir şey öğretti. O hem "teorik ekonomi" hem de “politik ekonomi” konularına hakimdi. Ondan "teorik ekonomi" ve “politik ekonomi” arasındaki fark hakkında çok şey öğrendim.” (Erhard, 1964/1988: 858-864).

Erhard, kendisini liberal bir sosyalist olarak gören Oppenheimer'dan en yüksek toplumsal hedef olarak özgürlüğün önemini de öğrendiğini ifade etmiştir. Erhard, Oppenheimer'ın “özgür ve eşit toplum” hakkındaki ifadesini daha sonra birçok kez kullanmıştır. Ona göre özgürlüğün korunması için devlet regülasyonları gereklidir. Liberal düzende yetki devri ilkesini gerektirir. Bu ilke, birey ile devlet arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. Buna göre, sosyal piyasa ekonomisinin temeli, kapsamlı bir maddi güvenlik sağlamak için devlet garantisine sahip bir devlet örgütünün geliştirilmesinden ziyade, bireysel sorumluluk ve risk değerlendirmesine dayanan rekabetçi bir sistem olmalıdır. Rekabetçi sistemin güvencesini ise devlet sağlamalıdır (Mierzejewski, 2005: 27).

Temel olarak Erhard'ı etkileyen dört şekillendirici güç bulunmaktadır (Mann, 2019: 19-39):

- “Genç Tarih Okulu” (die „Jüngere historische Schule“),
- Doktora danışmanı Franz Oppenheimer,
- “Freiburg Okulu” veya “Ordoliberal Okul”,
- “Avusturya” veya “Viyanalı Ekonomi Okulu”.

Erhard'ın sosyal piyasa ekonomisi, sadece başarılı bir ekonomi politikası değil, aynı zamanda bir bilim adamı olarak gelişmesine katkıda bulunduğu ve daha sonra üzerinde çalıştığı ve siyasetine yön verdiği bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bilimsel yönelimli bir politikanın özelliği, amaçlarını basitçe kamuoyu veya çoğunluk kararlarıyla uyumlu hale getirmemesidir. Bunun yerine, ulaşılabilecek hedeflerin çerçevesini belirleyen, açıkça tanımlanmış bir misyon beyanına dayanmasıdır.

Erhard'a göre bu model, sonuçta insanların bağımsız olarak davranışlarını haklı çıkarabilmesi ve sorumluluğunu alabilmesinden kaynaklanan insan onurudur. Bundan ve ekonominin çoğu insan için merkezi, varoluşsal açıdan önemli bir yaşam alanı olduğu gerçeğinden hareketle, Erhard'ın sosyal piyasa ekonomisinin yol gösterici siyasi fikri, insan onuruna uygun özerkliğe sahip olmanın gerekli olduğu inancıdır. Erhard'a göre insan onuru, insanların kendi eylem ve eylemlerini haklı çıkarabilmesi ve bunlardan sorumlu olabilmesi gerçeğinde yatmaktadır. Yani insan, serbest piyasanın dışlıları arasında ezilmemelidir. Erhard bu düşüncesinden dolayı, ekonomik düzenin, insanların seçim özgürlüğünü ve özerkliğini (Wahlfreiheit und Autonomie) garanti altına alacak şekilde tasarlamıştır (Wünsche, 2015: 30-55).

Ekonomik ve politik özgürlüğün korunması Erhard'ın temel kaygısı olmuştur. Bu özgürlüğün korunması ekonomik hedeflere daha iyi ulaşmak amacıyla değil, daha çok mutlak bir toplumsal değer olarak, önem arz etmiştir. “Herkes için Refah”ı sağlamak hakkında şunları belirtmiştir: “Benim için özgürlük bir bütündür ve bölünmezdir. Benim görüş alanımda siyasi özgürlük, ekonomik özgürlük ve insan özgürlüğü karmaşık bir bütünlüğü temsil ediyor, bütünü çöktürmeden bir parçayı koparmak mümkün değildir” (Rhönheimer, 2017: 63-85; Lorch, 2014: 23-50). Dolayısı ile bu değerler birlikte korunmalı ve gerçekleştirilmeliydi. Bunları gerçekleştirebilmek amacı ile Erhard geliştirdiği modelin bir dizi temel unsurlarını ortaya koymuştur. Aşağıda bu unsurlar ele alınmaktadır.

Ludwig Erhard'ın Sosyal Piyasa Ekonomisinin Temel Unsurları

Erhard'a göre sosyal piyasa ekonomisi, serbest rekabet yoluyla ekonomik verimliliği sosyal adaletle birleştirmeyi amaçlayan bir modeldir. Piyasa mekanizmasını tek başına değil, toplumsal değerleri ve ortak çıkarları dikkate alan bir çerçeve içerisinde ele almıştır. Erhard'a göre sosyal piyasa ekonomisinin temel unsurları şu şekilde sıralanmıştır (Klump, 1997: 221-338; Erhard, 1957: 190-350):

1. Temel prensip olarak tam rekabet: Erhard, rekabeti işleyen bir piyasa ekonomisinin kalbi olarak görmektedir. Serbest, engelsiz tam rekabet, yenilikçiliği ve verimliliği teşvik etmeli ve böylece toplumun refahını arttırmalıdır.

Erhard, tam rekabeti bir tür referans modeli olarak kullanım ve mevcut gerçek pazarların modelin varsayımlarına nadiren karşılık geldiğinin kesinlikle farkında olmuştur. Bu nedenle Erhard, bu bağlamda ekonomik güç faktörünü veya tam rekabet karşısında onun var olmamasını özellikle ele alan Eucken ile aynı modele atıfta bulunmuştur; hatta onun izinden yürümüştür. Eucken, Röpke ve Rüstow gibi iktisatçılar, küçük ölçekli şirketleri (Kleinbetriebe) ideal bir ekonomik model olarak değerlendirmişlerdir. Bu anlayışa göre, birbirinden bağımsız faaliyet gösteren küçük işletmeler hem ekonomik istikrarın hem de çeşitlilik ve rekabetin temel taşıdır. Eucken ve diğer ordoliberaller, bu modelin aynı zamanda tekellerin veya oligopollerin ortaya çıkarabileceği rekabet baskısını ve ekonomik gücün tek bir elde toplanmasını önlemenin en etkili yolu olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre, küçük işletmelerden oluşan bir piyasa yapısı, sağlıklı bir rekabet ortamını koruyarak toplumsal refahı da güçlendirmektedir. Erhard, küçük ölçekli şirketleri ideal olarak gören Eucken, Röpke ve Rüstow'dan farklı bir görüşe sahiptir. Erhard, küçük ve orta ölçekli şirketlerin (Klein- oder Mittelbetriebe) ekonomi için önemini farkında olmasına rağmen, daha büyük şirketlerin (Großbetriebe) ve hatta uluslararası şirketlerin de işleyen bir piyasa ekonomisinde yer alabilecekleri görüşündedir. Onun asıl kaygısı belirli bir kurumsal yapının korunmasından çok, tüm toplumun refahını sağlayacak serbest ve adil rekabetin sağlanmasıdır. Yani Eucken ve ordoliberaller daha çok küçük işletme yapısına odaklanırken Erhard, rekabet adil ve serbest kaldığı sürece büyük şirketlerin rolünü başlı başına sorunlu görmeyen daha geniş bir yaklaşım benimsemiştir. Sanayi ve zanaat orta sınıfları onun için özellikle önemli olmuştur (Rhonheimer, 2017: 93).

2. Devletin ortaya koyduğu çerçeve koşullar: Devlet, rekabeti sağlamak ve tekelleri önlemek için oyunun açık kurallarını ve istikrarlı bir düzenleyici çerçeveyi oluşturmalıdır. Devlet sadece düzenleyici bir şekilde müdahale etmeli ve piyasaya aktif olarak müdahale etmemelidir. Buna göre devletin ekonomik rekabetin dışında kalması ve sadece siyasi çerçeveyi sağlaması, örneğin tekelleri ve kartelleri engellemesi gerekmektedir. Federal Almanya Cumhuriyeti'nde rekabetin düzenlenmesinden sorumlu bir Federal Kartel Ofisi (1958) bulunmaktadır. Federal Kartel Ofisi piyasalarda rekabeti sağlamayı, tekelleşmeyi ve kartel oluşumunu engellemeyi amaçlayan bağımsız bir rekabet kurumudur. Şirketler arasında rekabeti kısıtlayabilecek izinsiz anlaşmaların (örn. fiyat sabitleme veya pazar paylaşımı) olup olmadığını denetler. İşletme birleşmelerinin (birleşme ve satın almalar) rekabeti olumsuz etkilemediğinden emin olmak için incelemeler yapmak gibi düzenleyici görevleri bulunmaktadır.

3. Sosyal güvenlik: Bilindiği gibi serbest piyasa ekonomisinde bir sosyal güvenlik sorunu mevcuttu. Sosyal piyasa ekonomisini savunanlar serbest piyasa ekonomisinden sağlanan kazancın topluma eşit ve adil bir biçimde paylaşılması gerektiğini savunmuşlardır (Yardımcı ve Genç, 2016: 28). Sosyal piyasa ekonomisi ekonomik özgürlüğü sosyal adaletle birleştirmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri, işsizlik sigortası, emeklilik sigortası gibi önlemler, insanları serbest piyasanın olumsuz risklerinden korumayı ve sosyal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlamaktadır. Erhard, ordoliberalizmin ekonomi politikası kısmına sosyal bileşeni de eklemiştir. Buna göre devlet, ekonomik faaliyete katılmayacak kişilere sosyal yardım sağlamak zorundadır. Erhard'ın sloganı haline gelen: "Mümkün olduğu kadar az devlet, gerektiği kadar sosyal refah (So wenig Staat wie möglich, so viel Soziales wie nötig)" düşünceleri 1957'de yayınlanan "Herkes İçin Refah" kitabında özetlenmiştir. Erhard'a göre piyasa ekonomisi, üretken başarılarının gerçekten tüketiciye fayda sağladığı ölçüde sosyaldır: "Piyasa ekonomisinin sosyal anlamı budur; nerede doğarsa doğsun, her ekonomik başarı, rasyonelleşmeden kaynaklanan her avantaj, çalışma hayatındaki her gelişme performansının tüm insanların yararına kullanılabilir hale getirilmesi ve tüketimin daha iyi karşılanmasına hizmet etmelidir." Buna riayet edilmesi çok önemlidir: mesele üreticinin, çalışanların ya da belirli sosyal grupların refahı değil, tüketicinin refahıdır. Bunlar girişimciler, üreticiler, yatırımcılar ve çalışanlar da dahil olmak üzere tüm vatandaşlardır ve hepsi birer tüketicidir (v. Mises, 2014: 57-102).

4. Ekonomik istikrar: Sosyal dengenin yanı sıra ekonomik istikrar da önceliklidir. Erhard'a göre istikrarlı bir para birimi ve fiyat istikrarı, refah düzeyini garantilemek ve spekülasyonu önlemek veya enflasyondan kaçınmak için temel unsurlardır. Temel para politikası hedefi fiyat istikrarının sağlanmasıdır, diğer bir ifade ile, enflasyonun olmamasıdır. Erhard'a göre, enflasyon bölüşümle ilgili istenmeyen etkilere neden olur, çünkü yeni yaratılan parayı ilk olarak alan ve onu hala önceki fiyatlardan satın alabilen sosyal gruplar, sürecin en sonunda yer alan ve gerçek gelirden kayıp yaşayanlara göre daha iyi durumdadır. Erhard, enflasyonu düşük tutma talebini şu hususlarla gerekçelendirmiştir (Reichel, 2021: 92):

- Enflasyon, nüfusun belirli kesimlerinin diğerlerinin pahasına kendilerini zenginleştirmesine yol açar,

- Enflasyon, özellikle yüksek enflasyon toplumsal morali bozar,
- Enflasyon, tasarruflar açısından olumsuz sonuçlar doğurur,
- Enflasyon, ücret-fiyat spirallerini teşvik eder,
- Enflasyon, reel büyümeyi artırmaz veya işsizliği azaltmaz.

5. Kişisel sorumluluk ve inisiyatif: Erhard bireysel sorumluluğa büyük önem vermiştir. Bireysel özgürlük, insanları kendi çabaları ve inisiyatifleriyle ekonomik büyümeye ve kendi güvenliklerine katkıda bulunmaya teşvik etmelidir.

Erhard'a göre artan refah düzeyi, sosyal politika uygulamalarının genişletilmesi, devlet aracılığıyla maddi iyileştirmeler yapılması için bir potansiyel değil; daha ziyade daha az devlet, daha fazla yeterlilik ve daha fazla kişisel sorumluluk fırsatını ifade etmektedir.

6. Herkes için refah: Erhard'ın hedefi, tüm insanların ekonomik ilerlemeye katıldığı müreffeh bir toplum oluşmasıydı. Adil rekabet koşulları ve uygun sosyal güvenlik sayesinde herkes toplumsal refaha ulaşma imkânına sahip olabilmelidir.

Bu önemli hususlar, Erhard'ın sosyal piyasa ekonomisi anlayışının, ekonomik verimlilik ile sosyal dengenin birleşimi için çaba sarfettiğini ve dolayısıyla adil ve aynı zamanda verimli bir ekonomik sistemin temellerini oluşturmak istediğini göstermektedir (Rhonheimer, 2017: 92; Habermann, 2000: 68–120).

SONUÇ

Bu çalışmada Federal Almanya'da 1930'lu yıllardan itibaren ordoliberal düşüncenin sosyal piyasa ekonomisine doğru fikri olarak gelişimi ve dönüşümü değerlendirilmiştir (1930-1970). Elde edilen bulgularda, ordoliberalizmin sosyal piyasa ekonomi modeli için bir esin kaynağı ve önemli bir bileşeni olduğu anlaşılmaktadır. Erhard ve Müller-Armack tam rekabete dayalı ancak güçsüz bir rekabet sistemi idealinin, pratikte işlemeyeceği düşüncesi ile ordoliberalizm ilkelerine sosyal politika unsurlarını da ekleyerek "Sosyal Piyasa Ekonomisi" modelinin oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu ekonomik modelde devlet, piyasanın düzenleyici çerçevesini belirleyerek önemli bir rol oynamaktadır. Piyasanın rekabetçi kalması, tekellerin veya kartellerin önlenmesini sağlamaktadır. Ancak devlet müdahalesi piyasa aktörlerinin özgürlüğünü korumak için gerekli olanla sınırlıdır. Bu şekilde işleyen rekabet yeniliği, verimliliği ve üretkenliği teşvik etmektedir. Sonuç olarak, şirketler arasındaki sağlıklı rekabetin daha fazla refaha ve geniş bir kâr dağıtımına yol açmasına yardımcı olmaktadır.

Sosyal piyasa ekonomisi modeli temel ilkelerinden vazgeçmeden değişen ekonomik ve sosyal koşullara uyum sağlayabilmektedir. Bu esneklik, şirketlerin krizlerden kurtulmasına, küreselleşme ve dijitalleşme gibi yeni zorluklara uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, değişen koşullara rağmen sosyal piyasa ekonomisi başarılı bir ekonomi politika modeli olarak uygulanmaktadır. Ancak değişen toplum, ülke içi ve dışındaki popülist eğilimler ve artan küresel siyasi ve ekonomik bağımlılıklar karşısında kendisini sürekli olarak kanıtlaması gerekmektedir.

Günümüzde artan küresel rekabet karşısında sosyal piyasa ekonomileri baskı altında olup, kendini yenileme ve sürece uyum sağlama çabası içerisinde. Ancak bu, ayrı bir makalenin tartışma konusudur. Bu çalışmada sosyal piyasa ekonomisi modelinin, fikri açıdan gelişim süreci ve esaslarını tanıtmak ve tartışmakla yetinilmiştir.

Extended Abstract

After World War II, Germany was in a disastrous economic and social state. Much of the country was destroyed by bombing and fighting, many cities were in ruins, and the infrastructure had largely collapsed. Industrial and agricultural production was severely restricted. People suffered from food shortages, housing shortages, and inadequate medical care. In addition, millions of people were left homeless or displaced as a result of the war. Economically, the country was destabilized by hyperinflation and the introduction of occupation currencies. The value of money was very low and black markets flourished because basic necessities were in short supply. Millions of war returnees, refugees, and displaced people had to be integrated. This led to further social tension. The consequences of National Socialism were extremely severe for Germany, and the country was considered a war criminal in the post-World War II period. The war initiated by the Nazi regime led to the deaths of millions of people, the destruction of cities, and a great human tragedy. In the post-war period, Germany faced great destruction both materially and spiritually. In addition, Germany was occupied by the Allies and divided into four zones. In this difficult situation, both economic and social reconstruction was a great challenge (Fuhrmann, 2017: 60-80). While the situation was like this in Germany, on a Sunday, June 19, 1948, the then Director of the Economic Affairs Administration, Ludwig Erhard, announced via radio that the rationing system was being ended and prices were being freed. This was the announcement of the monetary reform of 1948 and the economic

reform that followed. It represents a turning point in terms of the economic and social structure in West Germany after World War II. Price regulations were abolished and competition was encouraged to unleash the forces of the free market. These market economy elements were complemented by social policy measures aimed at ensuring social justice and stability. With these reforms, the foundations of a social and economic order based on the principles of the market economy and supported by targeted social policy were laid. This combination of economic freedom and social security was called the social market economy (Abelshauser, 2004: 75).

The social market economy enabled Germany to recover rapidly after the Second World War and led to the “economic miracle”. Production capacity increased rapidly, unemployment decreased, and welfare spread to all segments of society. This economic miracle was not only the result of the introduction of market economy structures but also of targeted social policy interventions that ensured social peace and thus increased economic stability. The social market economy succeeded in becoming a successful model of economic and social order that not only enabled Germany’s post-World War II economic miracle but also overcame the economic consequences of Germany’s division, as well as providing decades of stability and prosperity (Franke & Gregosz, 2013: 9-27).

In the 1950s, the social market economy became the basic economic model of the Federal Republic of Germany. The success of this model was evident in Germany becoming one of the leading industrial countries within a few years. After World War II, West Germany achieved remarkable economic success through the implementation of the social market economy. The development and implementation of the social market economy was pioneered by economists and politicians such as Ludwig Erhard and Alfred Müller-Armack. The theoretical roots of the social market economy are in ordoliberalism, a school of thought developed in the 1930s by German economists such as Walter Eucken and Franz Böhm. Ordoliberalism emphasizes the need for a strong legal framework to protect the free market and prevent monopolies. This approach combines economic freedom with government regulation to ensure fair competition (Goldschmidt & Wohlgemuth, 2008: 260-262).

The purpose of this study is to examine the development of the social market economy, which quickly transformed Germany into one of the wealthiest countries in the world after World War II. The study analyzes the transition stages of this economic model from ordoliberalism to a social market economy. In other words, the study explores the historical developments and political processes that facilitated the transition from ordoliberalism to a social market economy in Germany. It presents the different stages of neoliberalism by tracing the intellectual roots and central actors (such as Walter Eucken, Ludwig Erhard, and Alfred Müller-Armack). In doing so, data were collected through textual analysis, a qualitative method that allows for the systematic and interpretative examination of texts. The main finding of the study is that Alfred Müller-Armack and Ludwig Erhard embraced the ordoliberal foundation, but to secure broader social acceptance, they incorporated welfare state measures.

Katkı Oranları ve Çıkar Çatışması / Contribution Rates and Conflicts of Interest

Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.	Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması: HB (%100) Veri Toplanması: NT (%100) Veri Analizi: HB(%55) NT (%45) Makalenin Yazımı: NT (%100) Makale Gönderimi ve Revizyonu: HB(%55) NT (%45)	Author Contributions	Research Design: HB (%100) Data Collection: NT (%100) Data Analysis: HB(%55) NT (%45) Writing the Article: NT (%100) Article Submission and Revision: HB(%55) NT (%45)
Etik Bildirim	iibfdergi@cumhuriyet.edu.tr	Complaints	iibfdergi@cumhuriyet.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.	Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0
---------------------------------	---	--------------------------------	---

Kaynakça

- Abelshauser, W. (2004). Deutsche Wirtschaftsgeschichte seit 1945 (Vol. 1587). CH Beck.
- Aktan, C. C., & Derya, H. (2019). Freiburg Hukuk ve İktisat Okulu. İzmir: SOBİAD Yayını.
- Ambrosius, G. (1977). Die Durchsetzung der Sozialen Marktwirtschaft in Westdeutschland 1945-1949.
- Barth, V. (2011). Die Soziale Marktwirtschaft. Ideen der Gründerväter und praktische Umsetzung, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh.
- Böhm, F., Eucken, W., & Grossmann-Doerth, H. (1989). The ordo manifesto of 1936. In Germany's social market economy: Origins and evolution (pp. 15-26). London: Palgrave Macmillan UK.
- Buchheim, C. (1988). Die Währungsreform 1948 in Westdeutschland. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 36(2), 189-231.
- Çalışkan, Ö. (2011). Avrupa Sosyal Piyasa Ekonomisi modeli: Lizbon Antlaşması'nın düşündürdükleri. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, (43), 41-62.
- Derya, H. (2016). Freiburg okulu çerçevesinde Eucken ve Hayek. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(2), 493-512.
- Erhard, L. (1952). Grundbedingungen einer freiheitlichen Sozialordnung. Hohmann, K.(1988)(Hrsg.), Grundtexte der sozialen Marktwirtschaft, Ludwig-Erhard-Stiftung eV, Bd, 2, 13-16.
- Erhard, L. (1964/ 1988). Franz Oppenheimer, dem Lehrer und Freund - Rede zu Oppenheimers 100. Geburtstag, gehalten in der Freien Universität Berlin (1964)., in. Hohmann, Karl (Hrsg.) Gedanken aus fünf Jahrzehnten, Reden und Schriften, Düsseldorf: Econ u. a., 1988, S. 858 – 864
- Erhard, Ludwig. 1957. Wohlstand für Alle. Düsseldorf: Econ-Verlag GmbH.
- Erkan, H. (2001). Sosyal piyasa ekonomisi: ekonomik sistem ve piyasa ekonomisine işlerlik kazandırması. Konrad Adenauer Vakfı.
- Eucken, W. (1952/1990). Grundsätze der Wirtschaftspolitik, 6. durchgesehene Auflage, Tübingen, Mohr-Siebeck Verlag.
- Eucken, W. (1952/2004). Grundsätze der Wirtschaftspolitik, 7. durchgesehene Auflage, Mohr Siebeck.Tübingen.
- Feld, L. P., Köhler, E. A., & Nientiedt, D. (2021). Ordoliberalism and the social market economy (No. 21/05). Freiburger Diskussionspapiere zur Ordnungsökonomik.
- Franke, S. F., & Gregosz, D. (2013). Soziale Marktwirtschaft: was heißt das konkret?. Konrad Adenauer Stiftung.
- Fuhrmann, U. (2017). Die Entstehung der „Sozialen Marktwirtschaft“ 1948/49. Eine historische Dispositivanalyse. UVK Verlagsgesellschaft mbH, Konstanz und München.
- Gerken, L. (Ed.). (2000). Walter Eucken und sein Werk: Rückblick auf den Vordenker der sozialen Marktwirtschaft (Vol. 41). Mohr Siebeck.
- Gerken, L., & Renner, A. (1996). Nachhaltigkeit durch Wettbewerb (Vol. 35). Mohr Siebeck, Tübingen
- Goldschmidt, N. (2004). Alfred Müller-Armack and Ludwig Erhard: Social Market Liberalism (No. 04/12). Freiburger Diskussionspapiere zur Ordnungsökonomik.
- Goldschmidt, N., & Wohlgemuth, M. (2008). Social Market Economy: origins, meanings and interpretations. Constitutional Political Economy, 19, 261-276
- Janssen, H. (1998). Nationalökonomie und Nationalsozialismus: Die deutsche Volkswirtschaftslehre in den dreißiger Jahren.
- Klump, R. (1997). Soziale Marktwirtschaft: Vom Wirtschaftsordnungsmodell zum gesellschaftspolitischen Leitbild?. Historisch-Politische Mitteilungen, 4(1), 221-238.
- König, J. (2018). 70 Jahre Soziale Marktwirtschaft (No. 10). Positionspapiere.
- Lange-von Kulesa, J., & Renner, A. (1998). Die Soziale Marktwirtschaft Alfred Müller-Armacks und der Ordoliberalismus der Freiburger Schule-Zur Unvereinbarkeit zweier Staatsauffassungen. ORDO Jahrbuch für die Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft, 49, 79-104.

- Lorch, A. (2014). Freiheit für alle: Grundlagen einer neuen Sozialen Marktwirtschaft. Campus Verlag..
- Mann, G. H. (2019). 60 Jahre" Wohlstand für alle": Ludwig Erhard und die Soziale Marktwirtschaft (No. 74). Arbeitspapiere der FOM
- Mierzejewski, A. C. (2005). Ludwig Erhard: A Biography. Univ of North Carolina Press.
- Müller-Armack, A. (1950). Soziale Irenik. Weltwirtschaftliches Archiv, 181-203.
- Müller-Armack, A. (1950a). Deutung Unserer Gesellschaftlichen Lage: Zu Wilhelm Röpkes Trilogie: Gesellschaftskrisis der Gegenwart, Civitas humana, Internationale Ordnung. ORDO: Jahrbuch für die Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft, 3, 253-267.
- Müller-Armack, A. (1956/1976). Soziale Marktwirtschaft, in: Wirtschaftsordnung und Wirtschaftspolitik. Studien und Konzepte zur Sozialen Marktwirtschaft und zur Europäischen Integration, Paul Haupt, Bern, S. 243–280.
- Müller-Armack, A. (1960). Die zweite Phase der Sozialen Marktwirtschaft. Ihre Ergänzung durch das Leitbild einer neuen Gesellschaftspolitik, wiederabgedr. Müller-Armack, Alfred, 267-291.
- Müller-Armack, A. (1976). Wirtschaftsordnung und Wirtschaftspolitik: Studien und Konzepte zur sozialen Marktwirtschaft und zur europäischen Integration, (3.Auflage 1981), Bern/Stuttgart, Haupt Verlag.
- Müller-Graff, P. C. (2011, October). Soziale Marktwirtschaft als neuer Primärrechtsbegriff der Europäischen Union. In Europäisches Recht zwischen Bewährung und Wandel (pp. 600-623). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Nientiedt, D. (2020). Erfolgsfaktoren Der Sozialen Marktwirtschaft. Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit.
- Öztürk, N. (2005). Neo-Liberal Yaklaşımlar Çerçevesinde Devletin Ekonomide Yarattığı Sorunlar. Öneri Dergisi, 6(23), 205-215.
- Öztürk, N. (2006). Ekonomide devletin değişen rolü. Amme idaresi dergisi, 39(1), 17-38.
- Ptak, R. (2008). Soziale Marktwirtschaft und Neoliberalismus: ein deutscher Sonderweg. Neoliberalismus: Analysen und Alternativen, 69-89.
- Reichel, R. (2021). Ludwig Erhards Modell der Sozialen Marktwirtschaft. In List Forum für Wirtschafts- und Finanzpolitik (Vol. 47, No. 1, pp. 31-60). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Rhonheimer, M. (2017). Ludwig Erhards Konzept der sozialen Marktwirtschaft und seine wettbewerbstheoretischen Grundlagen. Journal for Markets and Ethics/Zeitschrift für Marktwirtschaft und Ethik, 5(2), 83-106.
- Richert, R. (2021). Grundlagen der Volkswirtschaftslehre aus globaler Sicht klipp & klar. Springer Gabler
- Rieter, H., & Schmolz, M. (1993). The ideas of German Ordoliberalism 1938–45: pointing the way to a new economic order. Journal of the History of Economic Thought, 1(1), 87-114.
- Schlecht O., Stoltenberg, O. (2001). Marktwirtschaft. Grundlagen, Entwicklungslinien, Perspektiven, Freiburg: Herder Verlag, ISBN 3-451-20260-3
- Schlecht, O. (1990). Grundlagen und Perspektiven der sozialen Marktwirtschaft (Vol. 27). Mohr Siebeck.
- Schüller, A., & Krüsselberg, H.-G. (2004). Grundbegriffe zur Ordnungstheorie und Politischen Ökonomik (6. Aufl.). Arbeitsberichte zu Ordnungsfragen der Wirtschaft Nr. 7. Marburg.
- Seyyar, A. & Köleoğlu, Y. (2021a). Walter Eucken (1891-1950): Ordoliberalizmin Fikir Babası, S. Ali (Ed.), Modern Sosyal Devlete Giden Yolda Alman Sosyal Politika Teorisyenleri (s.100-160) içinde Gece Kitaplığı
- Seyyar, A. & Köleoğlu, Y. (2021b). Alfred Müller-Armack (1901-1978): Sosyal Piyasa Ekonomisinin Fikir Babası, S. Ali (Ed.), Modern Sosyal Devlete Giden Yolda Alman Sosyal Politika Teorisyenleri (s.151-160) içinde Gece Kitaplığı
- Sprenger, B., & Herzog, B. (2008). Währungsreform und soziale Marktwirtschaft. Konrad-Adenauer-Stiftung eV.
- Şanlıoğlu, Ö. (2011). Sosyal Refah Devletinin Dünü, Bugünü ve Geleceği: Almanya Örneği, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
- Şanlıoğlu, Ö. (2016). Sosyal refah devletinin krizi ve sürdürülebilirliği üzerine bir değerlendirme. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6(2).
- Uwe, A. (2000). Soziale Marktwirtschaft/Wirtschaftspolitik. Handwörterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland, 529-538.
- Von Mises, L. (2014). Vom Wert der besseren Ideen: Sechs Vorlesungen über Wirtschaft und Politik. Lau-Verlag.
- Weißer, U. (2017). Erfolgsmodell Soziale Marktwirtschaft: Das System, die Akteure und ihre Interessen verstehen. Springer.
- Wünsche, H. F. (2015). Ludwig Erhards Soziale Marktwirtschaft: Wissenschaftliche Grundlagen und politische Fehldeutungen. München: Olzog

- Yardımcı, M. E., & Genç, S. Y. (2016). Türkiye’de Sürgün Bir Alman Neoliberal: Wilhelm Röpke. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 23-34.
- Zengin, F., & Eren, E. (2019). Türkiye’de iktisat politikaları Sosyal Piyasa Ekonomisine yakınsıyor mu? 2008 küresel finans krizi öncesi ve sonrasına ilişkin bir karşılaştırma. Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi, 4(3), 314-336.
- Zinn, K. G. (1992). Soziale Marktwirtschaft: Idee, Entwicklung und Politik der bundesdeutschen Wirtschaftsordnung.